

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan yksiköt

VAMMAISPALVELULAIN MUKAINEN LYHYTAIKAINEN HUOLENPITO

Voimassa	7.7.2025 – 6.7.2035
Luokka	Ydintoiminnot
Asiasanat	Lyhytaikainen huolenpito, vammaispalvelulaki, aamu- ja iltapäivätoiminta, loma-ajan toiminta, kotiin vietävä hoito, perhehoito, omaishoidon tuki
Diaarinumero	HEL 2025-010211
Säädökset	Vammaispalvelulaki (675/2023); sosiaalihuoltolaki (1301/2014); perusopetuslaki (628/1998); laki omaishoidon tuesta (937/2005) ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992)

SISÄLLYS

1 YLEISTÄ.....	2
2 LYHYTAIKAINEN HUOLENPITO.....	3
2.1 Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoitus.....	3
2.2 Lyhytaikaisen huolenpidon toteuttaminen.....	4
2.3 Lyhytaikaisen huolenpidon matkat.....	4
2.4 Lyhytaikaisen huolenpidon maksut.....	5
3 LYHYTAIKAISEN HUOLENPIDON TOTEUTTAMISTAVAT	6
3.1 Lyhytaikainen huolenpito koulupäivinä	6
3.1.1 Peruskoululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta.....	6
3.1.2 Peruskoulun päättäneiden opiskelijoiden lyhytaikainen huolenpito	6
3.2 Vammaisten lasten loma-ajan toiminta	6
3.3 Kotiin vietävä lyhytaikainen huolenpito	7
3.4 Lyhytaikainen huolenpito kodin ulkopuolella.....	7
3.5 Perhehoito	8
3.6 Kiireellinen lyhytaikainen huolenpito.....	8
3.7 Omaishoidon tuen lakisääteiset vapaat	9
4 HAKEMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO	9

1 YLEISTÄ

Pysyväisohje käsittelee vammaispalvelulain (675/2023) mukaista lyhytaikaista huolenpitoa. Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoituksena on turvata vammaisen henkilön lyhytaikainen avun ja tuen saaminen, jotta vammaisesta henkilöstä huolehtivat läheiset voivat hoitaa omaan elämäänsä liittyvät velvoitteet ja huolehtia hyvinvoinnistaan. Pysyväisohje on uusi.

Pysyväisohje on tehty vastaamaan 1.1.2025 voimaan tullutta vammaispalvelulakia. Pysyväisohje Vammaispalvelulain soveltaminen sosiaalityössä PYSY155 liittyy kaikkiin vammaispalveluissa sovellettaviin vammaispalvelulakia käsitteleviin pysyväisohjeisiin.

Siinä on kuvattu muun muassa vammaispalvelulain tarkoitus, lain soveltamisala, suhde muuhun lainsäädäntöön, vammaisen henkilön määritelmä, palvelutarpeen arviointi sekä asiakassuunnitelma.

2 LYHYTAIKAINEN HUOLENPITO

Lyhytaikaisella huolenpidolla tarkoitetaan huolenpitoa, joka on luonteeltaan tilapäistä tai tietyin väliajoin toistuvaa. Tilanteet, joissa vammaisen henkilö voi tarvita palvelua, voivat olla ennakoon tiedossa olevia ja säännöllisesti toistuvia tai poikkeuksellisia ja äkillisiä tilanteita. Äkillinen avuntarve voi johtua esimerkiksi huolenpidosta vastaavan henkilön sairastumisesta, asiointin tarpeesta, kriisitilanteesta tai toisen perheenjäsenen hoidon järjestämisestä. Palvelu on toteutettava vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet huomioiden. (Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi HE 191/2022, jatkossa HE 191/2022, s. 212.)

Oman perheen tai muun läheisen kanssa asuvalla vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa silloin, kun huolenpidosta vastaavat läheiset ovat omaan elämäänsä liittyvien velvoitteiden taikka levon tai virkistykseen tarpeen vuoksi lyhytaikaisesti estyneet huolehtimasta vammaisesta henkilöstä, joka tarvitsee silloin apua tai tukea päivittäisissä toimissa tai valvontaa turvallisuuden vuoksi. (Vammaispalvelulaki 675/2023, jatkossa VPL, 24 § 1 momentti.) Lyhytaikainen huolenpito täydentää läheisten antamaa apua ja varmistaa, että välttämätöntä apua on saatavissa silloinkin, kun läheiset ovat estyneitä auttamaan (HE 191/2022, s. 212).

Lyhytaikaista huolenpitoa järjestetään vammaisen henkilön iästä riippumatta, mutta lapsi voi saada lyhytaikaista huolenpitoa vain silloin, kun huolenpidon tarve johtuu vammasta tai sairaudesta, ei lapsen iästä (HE 191/2022, s. 212).

Lyhytaikaista huolenpitoa on oikeus saada myös, jos kunta ei järjestä perusopetuslain 48 b §:n perusteella sellaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin (VPL 24 § 2 momentti).

2.1 Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoitus

Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoituksena on turvata vammaisen henkilön lyhytaikainen avun ja tuen saaminen, jotta vammaisesta henkilöstä huolehtivat läheiset voivat hoitaa omaan elämäänsä liittyvät velvoitteet ja huolehtia hyvinvoinnistaan (VPL 24 § 3 momentti). Lyhytaikainen huolenpito turvaa vammaisen henkilön, erityisesti lapsen tai nuoren, oikeutta asua oman perheensä kanssa (HE 191/2022, s. 212).

2.2 Lyhytaikaisen huolenpidon toteuttaminen

Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna tai osana muuta palvelua, kuten asumisen tukea. Lyhytaikainen huolenpito on toteutettava siten, että se tukee vammaisen henkilön osallisuutta hänen ikänsä ja kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla. (VPL 24 § 4 momentti ja HE 191/2022, s. 213.)

Lyhytaikaisen huolenpidon määrästä ja toteutustavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu avun, tuen ja huolenpidon tarve, vammaisen henkilön toivomukset sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan. Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä ja toteuttamistapa on kirjattava päätökseen. (VPL 24 § 5 momentti.)

Lyhytaikainen huolenpito tarkoittaa yleensä muutaman tunnin, päivän tai viikon pituisia jaksoja, mutta poikkeustilanteissa, kuten huolenpidosta vastaavan henkilön sairastuessa, myös pidempiä jaksoja. Yhtäjaksoisen lyhytaikaisen huolenpidon keston on kuitenkin oltava alle kolme kuukautta. Lyhytaikainen huolenpito on toteutettava niin että palvelu tukee vammaisen henkilön osallisuutta ja itsenäistymistä. (HE 191/2022, s. 213.)

Lyhytaikaisella huolenpidolla täydennetään sosiaalihoitolain (1301/2014), perusopetuslain (628/1998) ja omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) mukaisia palveluja, jotta lyhytaikaisen huolenpidon tarpeisiin voidaan vastata riittävästi ja vammaisen henkilön edun mukaisesti. Omaishoidon tukena järjestettävä omaishoitajan vapaan aikainen hoito on ensisijaista lyhytaikaiseen huolenpitoon nähden. Lyhytaikaisen huolenpidon myöntäminen ei kuitenkaan edellytä omaishoidon tuen asiakkuutta. (HE 191/2022, s. 211.)

Kunta voi tuottaa lyhytaikaista huolenpitoa siltä osin, kuin se on hyvinvointialueen ja kunnan tehtäväkokonaisuuksien toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista (VPL 24 § 6 momentti).

2.3 Lyhytaikaisen huolenpidon matkat

Vammaispalvelulain 28 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Liikkumisen tukea on tarvittaessa järjestettävä lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin ja siitä tulee vammaispalvelulain mukaan tehdä päätös, johon kirjataan liikkumisen tuen toteuttamistapa, määrä ja alueellinen laajuus.

Vammaiselle henkilölle välttämättömät matkat lyhytaikaisen huolenpidon palveluihin järjestetään vammaispalvelulain 28 §:n mukaisena liikkumisen tukena. Liikkumisen tuesta perittävästä asiakasmaksusta säädetään 1.1.2025 alkaen asiakasmaksulain 7 f §:ssä. Säännöksen mukaan kuljetuspalveluna järjestettävästä liikkumisen tuesta voidaan periä asiakkaalta enintään julkisen liikenteen maksua vastaava maksu tai muu siihen verrattava kohtuullinen maksu (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992, jatkossa asiakasmaksulaki, 7 f §). Tämä koskee yhdenvertaisesti kaikkia vammaisia henkilöitä, joille on myönnetty liikkumisen tukea vammaispalvelulain 29 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna kuljetuspalveluna. Maksun perimiseen tulee soveltaa myös asiakasmaksulain 11 §:ää, jonka mukaan sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista.

Mikäli lyhytaikaiseen huolenpitoon kuuluu osana palvelun sisältöä liikkumista julkisilla liikennevälineillä tai muuta liikkumista, tällainen liikkuminen sisältyisi palveluun, eikä siihen myönnettäisi liikkumisen tukea (HE 191/2022 vp, s. 217).

2.4 Lyhytaikaisen huolenpidon maksut

Vammaispalvelulain mukaiseen lyhytaikaiseen huolenpitoon sisältyvä apu ja tuki on henkilölle maksutonta. Samoin maksutonta on lyhytaikaisena huolenpitona järjestettävään aamu- ja iltapäivätoimintaan liittyvä ylläpito. Muusta lyhytaikaisen huolenpidon toteuttamiseen liittyvästä ylläpidosta, kuten ateriapalveluista, tarvikkeista tai muista kuluista, joita henkilölle aiheutuu vammaisuudesta riippumatta, hyvinvointialue voi periä kohtuullisen maksun. (Asiakasmaksulaki 4 § 5 kohta ja 7 e §.) Jos vammainen henkilö osallistuu ruoan valmistukseen tai häntä avustetaan ruoan valmistuksessa, on kyse erityispalveluihin liittyvästä avusta ja tuesta, jotka ovat vammaiselle henkilölle maksuttomia (HE 191/2022, s.40). Palveluun liittyvästä ylläpidosta perittävän kohtuullisen maksun suuruutta ei ole tarkemmin määritelty laissa, joten maksun määrittelyssä voidaan käyttää harkintaa. Perittävä maksu ei saa kuitenkaan ylittää palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia (asiakasmaksulaki 2 §).

Vammaispalveluja koskevia asiakasmaksuja on käsitelty tarkemmin pysyväisohjeessa PYSY050.

3 LYHYTAIKAISEN HUOLENPIDON TOTEUTTAMISTAVAT

3.1 Lyhytaikainen huolenpito koulupäivinä

Lyhytaikaisella huolenpidolla voidaan turvata vammaisen lapsen tai nuoren tarvitsemaa apua aamulla ennen koulun alkamista sekä koulupäivän jälkeen (HE 191/2022, s. 212).

3.1.1 Peruskoululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

Helsingissä kasvatuksen ja koulutuksen toimiala järjestää iltapäivätoiminnan. Joillain kouluilla on myös aamupäivätoimintaa, josta rehtori tekee päätöksen. Helsingin kaupunki järjestää perusopetuslain perusteella kaikille ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille mahdollisuuden osallistua aamu- ja iltapäivätoimintaan, ja myös vammaisen lapsen aamu- ja iltapäivätoiminta järjestetään lähtökohtaisesti perusopetuslain mukaisesti. Kunnan on perusopetuslain 48 b §:n 1 momentin mukaan järjestettävä aamu- ja iltapäivätoimintaa myös 3.–9. vuosiluokkien oppilaille silloin, kun he saavat perusopetuslain mukaista erityistä tukea. Toiminnan on tarkoitus toteutua ensisijaisesti yleislain mukaisena palveluna. Toimintaa järjestetään koulujen toiminta-aikoina, mutta ei lauantaikoulupäivinä. Aamu- ja iltapäivätoiminnan maksut määräytyvät perusopetuslain mukaan aina silloin, kun vammaisen henkilö voi osallistua perusopetuslain mukaiseen toimintaan. (HE 191/2022, s. 211–212.)

Jos kunta ei pysty hyvin erityisten tarpeiden vuoksi järjestämään palvelua aamu- ja iltapäivätoimintana perusopetuslain perusteella, myönnetään korvaava palvelu vammaispalveluista (HE 191/2022, s. 212). Myös koulujen aamutoimintaa aikaisempiin aamuihin vammaispalvelujen tulee järjestää välttämättömään tarpeeseen lyhytaikaista huolenpitoa asiakkaan kotiin.

3.1.2 Peruskoulun päättäneiden opiskelijoiden lyhytaikainen huolenpito

Peruskoulunsa päättäneiden opiskelijoiden ennen ja jälkeen koulupäivän järjestettävää lyhytaikaista huolenpitoa myönnetään vammaispalvelujen kautta. Toimintaa järjestetään koulujen toiminta-aikoina, mutta ei lauantaikoulupäivinä. Palvelua järjestetään ensisijaisesti oppilaitoksen tiloissa ryhmämuotoisena toimintana. Palvelu hankitaan yksityisiltä palveluntuottajilta maksusitoumuksella. Mikäli ryhmämuotoinen toteutus ei ole yksilöllisistä ja erityisistä syistä asiakkaalle mahdollinen, voidaan vammaisten sosiaalityöstä myöntää aamu- ja iltapäivätoimintaa korvaavaa palvelua.

3.2 Vammaisten lasten loma-ajan toiminta

Vammaisten lasten loma-ajan toimintaa järjestetään kasvatuksen ja koulutuksen toimialan peruskouluissa sekä muutamien yksityisten palveluntuottajien toimipisteissä. Loma-ajan toimintaa tarjotaan arkisin klo 8.00–16.00 välisenä aikana peruskoulujen loma-aikoina. Loma-ajan toiminta on tarkoitettu 1.–9.-luokkalaisille sekä lisäksi Marjatta-koulun ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri Ruskiksen esikoululaisille. Peruskoulun päättötodistuksen saaneet 9.-luokkalaiset eivät kuulu enää tämän palvelun piiriin peruskoulun jälkeisellä kesälomalla. Mikäli ryhmämuotoinen toteutus ei ole yksilöllisistä ja erityisistä syistä asiakkaalle mahdollinen, voidaan vammaisten sosiaalityöstä myöntää loma-ajan toimintaa korvaavaa palvelua.

Lastensuojelun perhehoidossa (ei ammatilliset perhekodit) oleville muille hyvinvointialueille sijoitetuille helsinkiläisille lapsille myönnetään tarpeen mukaan loma-ajan toimintaa lyhytaikaisena huolenpitoa vammaispalvelujen kautta.

Päätös vammaisten lasten loma-ajan toiminnasta voidaan tehdä vammaisten sosiaalityössä koko peruskoulun ajalle.

3.3 Kotiin vietävä lyhytaikainen huolenpito

Jos ensisijaisen lainsäädännön mukaiset palvelut eivät vastaa asiakkaan palvelutarpeeseen, järjestetään kotiin vietävää lyhytaikaista huolenpitoa vammaispalveluna. Kotiin vietävää hoitoa järjestetään ostopalveluna.

Asiakkaiden palvelutarve vaihtelee kuukausittaisesta tai viikoittaisesta tarpeesta kerran päivässä useampaan kertaan vuorokaudessa tapahtuvaan tarpeeseen. Omaishoidon tukena järjestettävä omaishoitajan vapaan aikainen hoito on ensisijaista lyhytaikaiseen huolenpitoon nähden (HE 191/2022, s. 211).

Alle 18-vuotiaille myönnettävä palvelu voi sisältää niin kotisairaanhoidon verrattavaa palvelua kuin lapsiperheiden kotipalvelun kaltaista palvelua. Vammaisten lasten perheiden avun ja tuen tarpeisiin vastataan kuitenkin ensisijaisesti peruspalveluilla, ja vammaisten kotiin vietävää hoitoa myönnetään vasta silloin, kun peruspalvelut eivät ole riittävän kattavia vastaamaan perheen tarpeisiin.

Asiakkaiden palvelun tarve määritellään sosiaalityöntekijän laatimassa palvelutarpeen arvioissa ja kotihoidon osalta myös hoitavan lääkärin läheteessä tai kannanotossa tai verkoston yhteisesti laatimassa palveluntarpeessa. Pääsääntöisesti arviointi tehdään yhdessä monialaisen tiimin kanssa.

3.4 Lyhytaikainen huolenpito kodin ulkopuolella

Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan toteuttaa kodin ulkopuolella päivisin, öisin tai ympärivuorokautisena toimintana. Osavuorokautisen päivällä tai yöllä tapahtuvan lyhytaikaisen huolenpidon kesto on alle 12 tuntia.

Lyhytaikainen huolenpito kodin ulkopuolella voi antaa mahdollisuuden harjoitella asumista kodin ulkopuolella jo ennen täysi-ikäistymistä. Lyhytaikaista kodin ulkopuolista huolenpitoa voidaan järjestää myös silloin, kun asiakas ei voi asua kotona jonkin äkillisen syyn, kuten asiakkaan leikkauksesta kuntoutumisen tai muun vastaavan syyn takia.

Helsingin kaupunki järjestää kodin ulkopuolista lyhytaikaishoitoa pääosin lyhytaikaishoidon yksiköissä lapsille sekä aikuisille. Lyhytaikaishoidon toteuttaminen kaupungin omissa yksiköissä on ensisijainen vaihtoehto, mutta jos kaupungin omissa yksiköissä ei ole asiakkaalle tilaa tai soveltuvaa yksikköä ei ole, voidaan palvelu järjestää toissijaisesti palvelusetelillä tai ostopalveluna.

Vammaisen henkilön lyhytaikainen huolenpito voidaan järjestää myös sosiaalihuollon laitospalveluna. Sosiaalihuollon laitospalveluilla tarkoitetaan hoidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä muussa kuin sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitetussa jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Laitospalveluja voidaan järjestää päivisin, öisin tai ympärivuorokautisesti. Laitospalveluja toteutettaessa henkilölle on järjestettävä hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen kuntoutus, hoito ja huolenpito. Hänelle on lisäksi pyrittävä järjestämään turvallinen, kodinomainen ja virikkeitä antava elinympäristö, joka antaa mahdollisuuden yksityisyyteen ja edistää kuntoutumista, omatoimisuutta ja toimintakykyä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 22 §.)

3.5 Perhehoito

Lyhytaikaisena huolenpitona perhehoito tarkoittaa korkeintaan kolmen kuukauden pituisia yhtäjaksoista perhehoitojaksoa. Perhehoitoa järjestetään esimerkiksi omaishoitajan tai vakituisen perhehoitajan vapaiden ajaksi tai muusta syystä omassa kodissa asuvalle vammaiselle asiakkaalle. Lyhytaikaisena huolenpitona järjestetyn perhehoidon avulla voidaan tarjota turvallista ja toiminnallista arkea henkilöille, jotka hyötyvät perhehoitajan jatkuvasta läsnäolosta ja kodista toimintaympäristönä. Perhehoidon tavoitteena on tukea vammaisen henkilön kotona asumista. Tällä toiminnalla tuetaan perheiden jaksamista ja vähennetään ympärivuorokautisen hoidon tarvetta.

Perhehoidon sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja arvioivat ja hyväksyvät perhekodit. Perhehoidon toimistosiihteeri

3.6 Kiireellinen lyhytaikainen huolenpito

Kiireellinen lyhytaikainen huolenpito sisältää asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaiset palvelut ympärivuorokautisen palveluasumisen yksikössä tai vaativan moniammatillisen tuen yksikössä. Palveluihin sisältyvät asiakkaan tarpeenmukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä edistävä toiminta sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävä moniammatillinen tuki. Palvelu suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisesti asiakkaan yksilöllisten tarpeiden ja vaatimusten mukaisesti. Palvelu on aina määräaikaista ja tavoitteena on asiakkaan tilanteen vakauttaminen niin että hän kykenee palaamaan omaan asumismuotoonsa.

3.7 Omaishoidon tuen lakisääteiset vapaat

Omaishoidon tukea käsittelevässä pysyväisohjeessa 021 on kerrottu omaishoidon tuen lakisääteisten vapaiden myöntämisestä ja järjestämisestä.

4 HAKEMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO

Lyhytaikaista huolenpitoa haetaan vammaisten sosiaalityön kautta.

Vammaispalvelulain 5 §:n 1 momentin mukaan virkasuhteessa olevan sosiaalihuollon ammattihenkilön tulee aina tehdä vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset.

Vammaispalvelulain 5 §:n 1 momentin mukaan vammaisen henkilön vammaispalveluita koskevat päätökset on tehtävä siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä. Päätökset lyhytaikaisen huolenpidon jaksoista kodin ulkopuolella tehdään määräaikaaisina niissä tilanteissa, joissa palvelutarve on henkilön yksilöllisestä tilanteesta tai elämänvaiheesta johtuen määräaikainen. Jos lyhytaikaisen huolenpidon tarve on säännöllistä, asiakkaan palvelun tarvetta tulee seurata ja arvioida vuosittain.

LISÄTIEDOT

Vammaisten sosiaalityön päällikkö

Vammaisten sosiaalityön päällikkö

Toiminnansuunnittelija

ALLEKIRJOITUS

toimialajohtaja

sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja